

VRHUNAC HRVATSKOG KRALJEVSTVA U XI STOLJEĆU

KRALJ PETAR KREŠIMIR IV (1058 – 1074)

Relativno smirenje političke situacije u hrvatskim zemljama donosi vladavina **Stjepana I (1030 – 1058)**, sina Krešimira III. O njemu imamo dosta malo podataka, iako se radilo o vrlo sposobnom vladaru. Vratio je vlast hrvatskog kralja nad Zadrom, a čini se da je u njegovo vrijeme ponovno uspostavljena funkcija hrvatskog biskupa koji je sjedište imao u Kninu. Iza sebe je ostavio dva sina – Petra Krešimira IV i Gojslava II (ubijenog pod nepoznatim okolnostima, ali o tome u opisu slike br. 2). Petar Krešimir IV postati će jedan od najslavnijih hrvatskih kraljeva.

Obnovio je snagu hrvatske države, a posebno je dobro iskoristio prilike u dalmatinskim gradovima u vrijeme kada je u njima – nakon raskola između Zapadne i Istočne crkve – bizantska vlast bila slaba. On je logično *težio zavladata dalmatinskim gradovima, što bi hrvatskoj državi otvorilo more i osiguralo veće i prometne luke*. Stekavši vlast nad njima, Krešimir im je, da bi ih čvršće vezao uza svoju državu, ostavio **samostalnost u upravi**, tj. slobodan izbor *gradskih priora, gradskog vijeća i biskupa*. Od njih je ubirao danak za izvangradske posjede, dio lučkih prihoda i u ratu uzimao brodove. Život pod hrvatskom vlašću ubrzao je useljavanje Hrvata u gradove i njihovo pohrvaćivanje, a vremenom su neke hrvatske obitelji stekle ugled i postale plemićke.

Gradski su prihodi jačali Krešimirovu vlast, a on ju je nastojao još više učvrstiti poticanjem razvoja novih, čisto hrvatskih gradova **Biograda, Nina, Karina, Skradina, Šibenika**, koji je posebno poznat kao *Krešimirov grad*.

Svoju je vlast Krešimir jačao i osnivajući samostane i darujući posjede Crkvi, koja je bila oslonac kraljevske politike. U Biogradu u kojem je stolovao (uz Nin) dao je podići **benediktinski samostan Sv. Ivana**, kojeg je obdario i sa velikim imanjem. Prema Zadru i Zadranima bio je posebno darežljiv, jer je Zadar ipak bio glavni grad Dalmacije, pa je zadarskom **samostanu Sv. Krševana darovao otok Maun** (*"naš vlastiti otok koji leži u našem dalmatinskom moru, koji se zove Maun"*), a zadarski **samostan Sv. Marije** oslobodio je svih podavanja (predstojnica tog samostana bila je njegova rođakinja opatica Čika). O svim njegovim

Slika 1: Povelja kojom se potvrđuje darovnica otoka Mauna zadarskom samostanu Sv. Krševanu. Povelja je napisana u ljetu 1069.g. u kraljevskom dvoru Ninu, u prisutnosti zadarskog biskupa, hrvatskih župana, dvorskih kancelara, dvorskog suca, dvorskog kapelana... Osim što povelja potvrđuje sredene dvorske prilike i dobru državnu organizaciju, daje nam i dokaz o kontroli teritorija, jer Krešimir ne bi mogao poklanjati otok Maun da taj prostor nije bio pod njegovom kontrolom.

darovnicama i povlasticama postoji niz sačuvanih povelja, što dovoljno govori o središnjosti državne uprave u Krešimirovo doba.

Polovinom XI st. u zapadnoj Europi započeo je jak crkveni reformni pokret, u vrijeme pontifikata pape Nikole II, ali je glavnu ulogu u reformama imao opat

Hildebrand, tj. budući papa Grgur VII ("papa reformator"). Glavne crte crkvene politike određene su prema zaključcima **Lateranskog koncila 1059.g.**, a na tom crkvenom saboru posebno su osuđene sve svjetovne djelatnosti kojima se bave crkvene osobe, a posebno se to odnosi na **nikolaitizam i simoniju**.

Na osnovi Lateranskog koncila održavani su mnogi lokalni crkveni sabori, pa je tako i u Krešimirovoj Hrvatskoj papin poslanik sazvaio **crkveni sabor u Splitu 1060.g.** *Na tom saboru prihvaćaju se odluke Lateranskog koncila i posebno se osuđuju nikolaitizam i simonija. Najviše negodovanja u Hrvatskoj izazvala je odluka sabora kojom se zabranjuje zaredivanje onima koji ne znaju latinski jezik.* Krešimir je postupio slično kao kralj Tomislav i podržao je reforme, ali glagoljaški pokret već je uhvatio čvrste korijene, posebno na sjevernom Jadranu (Krk, Cres), gdje je **protureformnu stranku** vodio **svećenik Wulfo**, a uz njega su *pristali niži kler i seosko svećenstvo koje je u liturgiji upotrebljavalo narodni jezik i glagoljsko pismo.*

Otpor reformama slomljen je na novom **crkvenom saboru u Splitu 1063.g.**, a tada je uhićen Wulfo, lišen svećeničke časti i utamničen.

Krešimir nije imao djece, pa je za **suvladara uzeo slavonskog bana Dmitra Zvonimira**. Tim je činom Slavonija ponovno ušla u sastav Kraljevine Hrvatske. **Sjedinivši s Hrvatskom Dalmaciju, Neretvansku kneževinu, Slavoniju i Bosnu**, time je Krešimir vladao kraljevstvom koje je dotad obuhvaćalo najveće područje.

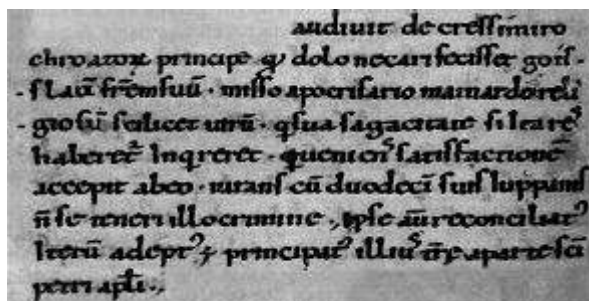
Sudbina kralja Krešimira je nepoznata, a poznata je samo činjenica

da su hrvatsku obalu napali Normani iz južne Italije, a u tim sukobima nestaje kralj Krešimir pa neki povijesničari pretpostavljaju da je odveden u zarobljeništvo.

U trenutku bezvlašća **1074 / 1075 održan je novi crkveni sabor u Splitu**, ali zaključci tog sabora nisu sačuvani, ali je vjerovatno bilo riječi o učvršćenju reformi jer je još bilo dosta svećenika glagoljaša. Poznato je da je tom prilikom **obnovljena ninska biskupija**, a svećenik Wulfo pušten je iz tamnice.

KRALJ DMITAR ZVONIMIR (1075 – 1089)

Krešimir nije imao nasljednika, a njegov nećak Stjepan povukao se u samostan, pa je na prijestolje došao Krešimirov suvladar, slavonski ban Zvonimir. Glavni Zvonimirov zadatak bilo je **ponovno učvršćenje vlasti u Dalmaciji**, nakon što su Mlečani ponovno zadobili jači utjecaj u dalmatinskim gradovima nakon Krešimirova poraza od Normana.

Slika 2: Uvećani fragment stranice rukopisa nazvanog *Korčulanski kodeks*, daje nam dragocjene vijesti o kralju Petru Krešimiru IV, naime u ovom fragmentu stoji da je papa Aleksandar II "čuo da je hrvatski vladar Krešimir na prijevaru dao ubiti svog brata Gojslava. Zato je poslao svog poslanika Majnarda, da svojom oštroumnošću istraži ako je tako. On je došao i primio zadovoljstinu od njega (Krešimira) koji se zakleo s dvanaesticom svojih župana da nije umiješan u taj zločin. I sam je pomiren ponovno stekao vlast nad tom zemljom od strane Sv. Petra apostola" Ovaj izvor koji govori o razrješavanju sumnji u ubojstvo svjedoči nam o papinoj potpori hrvatskom kralju, ali i o istaknutom položaju njegovih župana.

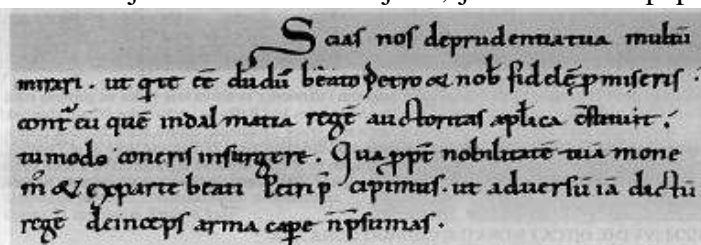
U to je vrijeme baš vladao sukob između pape Grgura VII i njemačkog cara Henrika IV, a Zvonimir je dobro ocijenio međunarodne prilike i priklonio se papi Grguru VII, a posebno je značajno to što se glavna hrvatska suparnica na Jadranu, Venecija priklonila caru.

Savezništvo pape Grgura VII i kralja Zvonimira službeno je potvrđeno **proglašenjem Zvonimira kraljem Hrvatske i Dalmacije 1075.g. u bazilici Sv. Petra i Mojsija u Solinu**. Kraljevske **insignije** (znakove kraljevske časti) krunu, žezlo, mač i zastavu Zvonimiru je predao **papin poslanik Gebizon**. Zvonimir se tada obvezao na *vjernost Svetoj Stolici, plaćanje godišnjeg danka (kao papin vazal), a kao izraz zahvalnosti predao je papi samostan Sv. Grgura u Vrani*. Zvonimirova prisega vjernosti papi bila je u potpunosti u skladu s tadašnjim vazalnim običajima, jer se on kao papin vazal obvezuje da će brinuti za pravdu i poštovanje dostojanstva svojih podanika, da se odriče prava na laičku investituru, a ujedno Crkvi obećava pomoć pri suzbijanju simonije i nikolaitizma. Papa zauzvrat, kao dobar senior obvezuje se suprotstaviti se svakome tko bi pokušao osporiti Zvonimirovo pravo na hrvatsku krunu. Time Zvonimir dobija podršku najmoćnije osobe tadašnje Europe.

Zvonimir je bio u mirnim odnosima sa gotovo svim susjedima, s Mađarima je imao i rodbinske odnose, jer je njegova žena **Jelena Lijepa** bila sestra kralja Ladislava (to će poslije njegove smrti imati veliku važnost). Stolovao je u **Kninu**, pokraj kojega je u mjestu **Biskupiji za hrvatskog biskupa sagradio stolnu crkvu**.

Slika 4: Bašćanska ploča je kamena ploča s glagoljskim natpisom i ukrasom s motivom loze i lišća na gornjem dijelu. Bila je dijelom oltarne pregrade u crkvi Sv. Lucije u Jurandvoru kod Baške na otoku Krku. Nije datirana, ali se pretpostavlja da je nastala oko 1100.g. jezik pisanja je starohrvatski protkan elementima crkvenoslavenskog jezika. Bašćanska ploča je živo svjedočanstvo o hrvatskom obilježju otoka Krka i Kvarnera. Ona je na hrvatskom jeziku i glagoljici sačuvala spomen o Zvonimirovom darovanju jedne ledine opatiji Sv. Lucije u Jurandvoru na Krku, a na njoj je uklesan hrvatski oblik Zvonimirovog vladarskog naslova "Zvonimir kralj hrvatski", te Bašćanska ploča nedvojbeno dokazuje Zvonimirovu vlast nad kvarnerskim dijelom Bizantske Dalmacije.

Slika 3: Fragment pisma pape Grgura VII vitezcu Vecelinu, 4. X 1079. Da kralj Zvonimir nije krunidbenim zavjetom iz 1075. samo preuzeo vazalske obveze prema papi, nego je time ušao u čvrsti sustav političkih veza, u kojima ga je njegov senior dužan štiti pokazuje ovo pismo. Naime papa opominje viteza Vecelina, vjerojatno istarskog feudalca s graničnog područja prema Zvonimirovoj Hrvatskoj, da ne napada hrvatskog kralja kojega je potvrdila Sveta Stolica. "Znaj da se mi veoma čudimo tvom razboru što ti koji si već davno obećao vjernost Sv. Petru i nama sada napadaš na onoga kojega je apostolska vlast postavila za kralja u Dalmaciji. Zbog toga te opominjemo i u ime Sv. Petra nalažemo da se ne usudiš na već spomenutog kralja dići oružje"

Zvonimirova smrt povezana je s legendom o navodnom ubojstvu kod mjesta Pet Crkava na Kosovu polju kod Knina. Naime, navodi se da je Zvonimir ubijen jer je želio poslati vojsku u križarski pohod, za koji mnogi nisu bili zainteresirani. Kralj je na samrtni navodno prokleo narod kletvom da više nikada neće imati vladara svoje krvi.

KULTURA HRVATA U RANOM SREDNJEM VIJEKU

Pismenost u ranosrednjovjekovnoj Hrvatskoj

✠ 𐌶 𐌿 𐌺 𐌶 𐌶 𐌶 𐌶 𐌶 𐌶 𐌶 𐌶 𐌶 𐌶 𐌶 𐌶 𐌶 𐌶
 𐌶 𐌶 𐌶 𐌶 𐌶 𐌶 𐌶 𐌶 𐌶 𐌶 𐌶 𐌶 𐌶 𐌶 𐌶 𐌶 𐌶
 𐌶 𐌶 𐌶 𐌶 𐌶 𐌶 𐌶 𐌶 𐌶 𐌶 𐌶 𐌶 𐌶 𐌶 𐌶 𐌶 𐌶
 𐌶 𐌶 𐌶 𐌶 𐌶 𐌶 𐌶 𐌶 𐌶 𐌶 𐌶 𐌶 𐌶 𐌶 𐌶 𐌶 𐌶

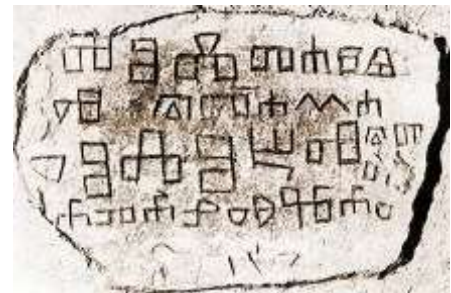
𐌶 𐌶 𐌶 𐌶 𐌶 𐌶 𐌶 𐌶 𐌶 𐌶 𐌶 𐌶 𐌶 𐌶 𐌶 𐌶 𐌶
 𐌶 𐌶 𐌶 𐌶 𐌶 𐌶 𐌶 𐌶 𐌶 𐌶 𐌶 𐌶 𐌶 𐌶 𐌶 𐌶 𐌶
 𐌶 𐌶 𐌶 𐌶 𐌶 𐌶 𐌶 𐌶 𐌶 𐌶 𐌶 𐌶 𐌶 𐌶 𐌶 𐌶 𐌶
 𐌶 𐌶 𐌶 𐌶 𐌶 𐌶 𐌶 𐌶 𐌶 𐌶 𐌶 𐌶 𐌶 𐌶 𐌶 𐌶 𐌶

Slika 5: *Obla* (makedonska) i *uglata* (hrvatska) glagoljica. Glagoljica je slavensko pismo koje je vjerojatno sastavio mlađi od solunske braće, Konstantin, poznatiji kao Ćiril. Zato se početak glagoljaške tradicije u Hrvatskoj veže uz progon Metodovih učenika iz Moravske nakon njegove smrti 885.g. Postoji mogućnost da je glagoljica istovremeno došla i sa juga, odnosno iz Makedonije preko Duklje. Glagoljica je kao slavensko pismo bila pogodna za bogoslužje na narodnom jeziku, pa se zbog toga nalazila na udaru Crkve, koja je propisivala bogoslužje na latinskom jeziku, pa joj je ta tzv. „*Metodova doktrina*“ bila trn u oku. Glagoljaštvo je svoj vrhunac u Hrvatskoj doživjelo u XI st., a središte glagoljaštva bio je bizantski Krk i kvarnerski otoci.

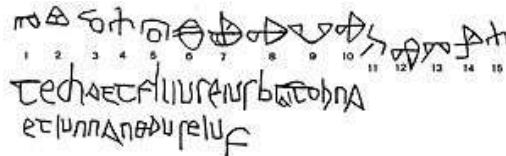
Slika 6: *Valunska ploča*. Tijekom XI st., kada je bio vrhunac glagoljaštva, nastali su brojni glagoljaški natpisi. Najpoznatiji je naravno, *Baščanska ploča*, o kojoj svašta znate, a od vrijednijih mora se još spomenuti Plominski i Krčki natpis, Senjsku ploču i Grdoselski ulomak. Na ovoj slici je Valunska ploča sa Cresa iz XI st. koja je izuzetno vrijedna jer predstavlja dvojezični i dvopismeni spomenik, pisan hrvatskim i latinskim jezikom te oblom glagoljicom i latinskim pismom, a svjedoči nam o mirnom suživotu starog romanskog i novodoseljenog hrvatskog stanovništva.

Slika 4: *Grdoselski ulomak*

Slika 5: *Plominski natpis*

Slika 6: *Splitski evanđelistar*. Latinski jezik bio je prvotni jezik hrvatske pismenosti, o čemu svjedoče već spomenuti najstariji kameni natpisi s imenima hrvatskih vladara. Osim toga, latinski je bio i službeni jezik hrvatskog dvora, o čemu nam dokaze daje *benediktinac Gottschalk*, koji piše da se u razgovoru s knezom Trpimirom služio latinskim jezikom. Najraniji tragovi rukopisne vještine na hrvatskom tlu potječu iz VIII st., kao marginalne bilješke u evanđelistarima, a najpoznatiji je primjer našeg najstarijeg evanđelistara – *Splitski evanđelistar*.

Benediktinski samostani – žarišta kulture

Slika 7: *Samostan Sv. Krševana u Zadru. Osnivanjem benediktinskih samostana doći će do punog procvata latinske pismenosti, iz čijih će skriptorija izaći najraniji primjerci hrvatske latinske pismenosti – Časoslov opatice Čike i Vekenegin evanđelistar, oba iz XI st. Posebno se ističu skriptoriji u samostanu Sv. Krševana u Zadru i Sv. Marije također u Zadru, te samostan Sv. Ivana u Biogradu*

Slika 8: *Sveti Donat u Zadru. Umjetnički i graditeljski stil koji je prevladavao u ranosrednjovjekovnoj Hrvatskoj bila je predromanika, koja je iz Europe stigla skupa s franačkim misionarima i majstorima. Predromaniku odlikuje grubo tesani kamen, krovšte u obliku svoda i križnog, kružnog ili pravokutnog tlocrta. Najpoznatiji primjeri su Sv. Donat u Zadru i Sv. Križ u Ninu*

Slika 9: *Crkvice Svetog Križa u Ninu, poznata kao "džepna katedrala"*

Slika 10: *Ploča s likom hrvatskog vladara (Krešimir IV?) iz Splitske krstionice. Unutrašnjost starohrvatskih crkava bila je ukrašena pleternom ornamentikom, a nju su predstavljali reljefni ukrasi u obliku pletenih lozica, križeva, rozeta, pentagrama...*

Slika 11: *Pentagram i pleter*

